

**OLIY TA'LIM TIZIMIDA ZAMONAVIY BOSHQARUV MEXANIZMLARINI
QO'LLASHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI**

Urolov Bobomurod Mamadiyor o'g'li

Oriental universiteti

“Ta’lim menejmenti” magistranti

Annotatsiya: Mazkur tezisda oliy ta’lim muassasasi boshqaruvidagi amaldagi muammolar hamda ularning nazariy asoslari ta’lim sifatiga ta’siri haqida ma’lumotlar aks etgan.

Kalit so‘zlar: Oliy ta’lim, ta’lim sifati, standart, xodimlar, muammolar.

Mamlakatimiz ta’lim tizimining maqsadi ta’lim standarti asosida ijtimoiy-iktisodiy islohotlar, rivojlangan xorijiy mamlakatlarning ilg’or tajribalari hamda ilm-fan va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga tayangan holda ta’limni tashkil etish va ma’naviy barkamol, intellektual rivojlangan shaxsni tarbiyalashdan iborat. Xalq ta’limi tizimini rivojlantirish konsepsiyasida ta’limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo‘nalishlarini belgilash, o‘zib kelayotgan yosh avlodni ma’naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatidan yangi darajaga ko‘tarish, o‘kuv-tarbiya jarayoniga ta’limning innovatsion shakllari va usullarini joriy etish asosiy maqsad qilib belgilangan. Ta’limni modernizatsiya qilishda muassasa darajasini uning sifati belgilab beradi va muassasa nufuzini oshirish uning sifatini aniqlash, baholash va ta’minlashda innovatsion yondashuvlarni joriy etish bilan amalga oshiriladi. Ta’limni zamonaviylashtirish o‘quvchilarni nafaqat bilim va ko‘nikmalarni o‘zlashtirishga, balki shaxsiyati va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yo‘naltirish zarurligini ham taqozo etadi. Ta’lim muassasaning rivojlanganlik darajasini uning sifati belgilab berishini inobatga olgan holda, ta’lim sifatini oshirish uchun birinchi navbatda, sifatli ta’lim berishga ta’sir ko‘rsatuvchi omillarni aniqlash muhimdir.

Izlanishlar davomida umumta’lim maktablarida ta’lim sifatiga ta’sir etuvchi omillar va ularning ta’sir darajalari aniqlanib, sifatni oshirishda yangi innovatsion yondashuvlarni joriy etish va undan kutilayotgan natijalar bashorat qilindi, uni amalga oshirish uchun barcha turdagi resurslarni jalb qilgan holda, innovatsion mexanizm va tuzilmalar ishlab chikish muxim vazifalardan sanaladi.

Sifat, birinchi navbatda, DTS, “Ta’lim to‘g‘risida”gi qonun¹, o‘quv dasturlari va ijtimoiy buyurtma iste‘molchilarining talablariga muvofiq bo‘lishi kerak. Chunki har ikkisinin ham to‘liq ta’minlanishi ishlab chiqarish nuqtai nazaridan qaralsa, sifat hisoblanadi. Ta’lim

¹ <https://lex.uz/docs/-5013007>

jarayonida, uni aniqlash va baholashda faol ishtirok etadigan yuqoridagi tushuncha, mezon va ko'rsatkichlarning barchasi ta'lim xizmatlarida turli harakatlar bilan o'zaro hamkorlikda olib boriladi va ta'lim jarayonining tub o'zgarishlariga o'z ta'sirini ko'rsatadi.

Ta'limdagi o'zgarishlarni yaxshiroq tushunish uchun, avvalo, uning an'anaviy tizimdagi mavjud asosiy ko'rinishlarini ko'rib chiqish maqsadga muvofiq bo'ladi. Bu esa, zamonaviy ta'lim paradigmasini amalga oshirishda bir qator to'siqlar mavjudligini aniqlashimizga imkon berdi.

Insonda qadriyatlarga karshi munosabatda namoyon bo'ladigan ta'limdagi beparvolik – o'quv jarayoni ishtirokchilari tomonidan ta'limning ma'nosi to'g'risida xabardorlik darajasining pasayishiga olib keladi, ularni tanlash huquqidan mahrum qiladi hamda o'quvchining shaxs sifatidagi darajasini pasaytirib, unda befarqlik, qaramlikning shakllanishiga turtki beradi.

Keyingi o'rindagi tusik sifatida avtoritarizm, yani obekt va sub'ekt munosabatlarini mutloqlashtirish ta'limning "bajarish", "o'rganish", "takrorlash" kabi tushunchalar ustunlik qiladigan monologik usuli bilan maktablarda keskinlik, tashvish va qo'rquv muhitini keltirib chiqaradi.

Axborotlashtirish, bunda uning ijobiy tomoni bilan bir qatorda, ta'lim mazmuni faqat yod olishga mo'ljallangan tomonining ta'sirini ham keltirib o'tish lozim. Uning asosida faqat axborot yotadigan, ta'lim bilim, ko'nikmalari diqqat markazida bo'lgan axborot mazmuni o'quv jarayonining rivojlanish yo'nalishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi bilan ham tavsiflanadi.

Bugungi kunda ta'lim beruvchi "o'rgatish"dan ko'ra "o'rganishga o'rgatish"ga katta ahamiyat berishi lozim. Milliy pedagogikamiz yaqin yillargacha o'quvchilarga insoniyat tomonidan shu paytga qadar egallangan mavjud bilimlarni o'rgatishni eng maqbul yo'l sifatida qarab keldi. Bunda mavjud bilimlar o'quvchi ong va tafakkuriga tayyor holda singdiriladi. Bu jarayonda bilimlar adabiyotlarda tayyor holda mavjud bo'ladi va buni o'zlashtirish o'quvchilar uchun ham, o'qituvchilar uchun ham qanoatlanarli hisoblanadi. Ammo bu o'quvchilarda masala va hodisalar mohiyatini anglashga nisbatan ijodiy yondashuvni nazarda tutmaydi, faqat mavjud bilimlarni yodlash, ularni amaliyotga joriy etish bu turdagi pedagogikaning bosh maqsadi sifatida qaraladi. Bunday yondashuvda o'quvchining qanchalik ko'p bilimni yodda saqlaganiga qarab uning bilimi haqida xulosa chiqariladi. Bu, to'g'ri, ammo bilim olish jarayoni ikki bosqichdan iboratligini, birinchi bosqich bilimlarni egallash, ikkinchi bosqich undan xulosalar chiqarish ekanligini hisobga olsak, bu usul tugallanmagan metodika sifatida o'zini oqlamasligi oydinlashadi. Bilim bilim

uchun xizmat qilmas ekan, uning oddiy informatsiyadan farki qolmaydi, ya'ni mavjud bilimlar yangi bilimlarni kashf etish uchun poydevor sifatida xizmat qilmasa, bu jarayonda zanjirli reaksiya hodisasi kuzatilmasa, fan va ishlab chiqarishda kutilgandek rivojlanish va taraqqiyot kuzatilmaydi. Buning uchun o'quvchilar masalaning mohiyatini anglashi, sabab va oqibatlarini tushunib yetishi va xulosalar chiqarish ko'nikmasiga ega bo'lishi lozim bo'ladi.

Ta'lim jarayonida o'qitish va tarbiyalashning sun'iy bo'linishi, bunda asosiy va qo'shimcha ta'limni ajratish o'quvchilarning bilimlari va dunyoqarashining parchalanishi, ortikcha yuklanishi, ruhan va jismonan og'irlashishiga olib kelishi bilan tavsiflanadi.

Ta'limni soddalashtirish. O'qitish va tarbiyalashga yuzaki yondashish, mavzuni ijtimoiy-madaniy hodisadan qoidalar va dalillar to'plamiga va ta'lim-tarbiya jarayonini intizomiy harakatlarga aylantiradi, bu esa ta'lim olishning raqobatbardoshligini kamaytiradi.

Ta'lim menejmenti bilan bir qatorda sifat menejmenti ham unga ta'sir ko'rsatuvchi omillar majmui bo'lib, o'quv jarayoni sub'ektlarning o'z-o'zini bilish, rivojlantirish, nazorat qilish, baholash kabi xususiyatlari orkali ta'sir etish darajalari tahlil qilinadi. Sifat menejmentida sub'ekt vazifalarini maqsadli shakllantirish muhim, ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi ham sifat boshqaruvini takomillashtirishla o'z hissalari bilan ishtirok etadi.

Tokio universiteti professori, sifat menejmenti mutaxassisi Kaoru Isikava tomonidan muammo va ta'sirlarni aniqlash, sabablarini tahlil qilish hamda ularni bartaraf etish maqsadida taqdim qilingan Ishikava usuli diagrammasida 5Mga asoslanilgan, ya'ni, man-inson omili, machines-jihozlar, materials-materiallar, methods-usullar hamda measurements-o'lchovlar bilan bog'lik omillar asos qilib olingan².

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ta'lim to'g'risidagi qonun. <https://lex.uz/docs/-5013007>
2. Begimkulov U.Sh. Pedagogik Ta'lim jarayonlarini axborotlashtirishni tashkil etish va boshqarish nazariyasi va amaliyoti. P.f.d. disser. –T., 2007. 305- b.
3. Сибулникова В.Е. Общие основы менеджмента в образовании // Учебное пособие для студентов педагогических вузов. М.: 2016 121-128-с
4. Белникова Й.И. Применение компетентностного подхода при подготовке управленческих кадров малого бизнеса. Ахборотнома Томск: 2012.
5. Исикава К. Японские методы управления качеством. М.: Экономика, 1988

² Исикава К. Японские методы управления качеством. М.: Экономика, 1988